

PERUSTUSLAKIVALIOKUNTA

Lausunto 4/1995 vp
Hallituksen esitys 21/1995 vp

Sivistysvaliokunnalle

Eduskunta on lähettäessään 23 päivänä toukokuuta 1995 hallituksen esityksen n:o 21/1995 vp laiksi opintotukilain muuttamisesta sivistysvaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi samalla määrännyt, että perustuslakivaliokunnan on annettava asiasta lausuntonsa sivistysvaliokunnalle.

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina neuvoteleva virkamies Leena Koskinen opetusministeriöstä, professori Mikael Hidén, professori Antero Jyränki, oikeustieteen lisensiaatti Heikki Karapuu, professori Ilkka Saraviita, apulaisprofessori Martin Scheinin ja professori Kaarlo Tuori.

Käsiteltyään asian valtiosääntöoikeudelliselta kannalta perustuslakivaliokunta esittää kunnioittaen seuraavaa.

Hallituksen esitys

Esityksessä ehdotetaan opintotukilakia muutettavaksi. Opintorahan ja asumislisän määriä alennettaisiin. Lisäksi luovuttaisiin opiskelevien sisarusten huomioon ottamisesta vanhempien tuloarajoissa ja aikuisopintorahan myöntämisestä uusille 30 vuotta nuoremmille hakijoille. Vanhempien ulkomailla saamat tulot otettaisiin huomioon opintotukea myönnettäessä.

Leikkausten vastapainoksi opintolainan valtiontakauksen määrää nostettaisiin ja omiin tuloihin perustuvaa tarveharkintaa lievennettäisiin. Opintorahan ja asumislisän tarveharkintaa myös yhtenäistettäisiin.

Esitys liittyy vuoden 1995 lisätalousarvioesitykseen.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.8.1995.

Esityksen säätämisjärjestysperustelujen mukaan itsenäisesti elävän opiskelijan tuki heikenee vain vähäisessä määrin. Vanhempien luona asuvan opiskelijan opintorahaa ei voida pitää perusturvana välttämättömän toimeentulon

kannalta, koska tuki nykyisinkin on vain osa toimeentulokustannuksista. Ehdotetut opintotuen määrän tarkistukset ovat vähäisiä ja kohdistuvat pääosin niiden opiskelijoiden tukiin, joiden toimeentulo ei ole yksinomaan opintotuen varassa. Hallitus katsoo, että uudistus ei heikennä lakisääteistä perusturvaa kenenkään osalta siinä määrin, että siihen olisi sovellettava valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momenttia. Valtioneuvosto on kuitenkin pitänyt suotavana, että asiasta pyydetään perustuslakivaliokunnan lausunto.

Valiokunnan kannanotot

Opintotukilain mukainen opintoraha on valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentissa tarkoitettu perusturvaetus (HE 234/1991 vp, PeVM 7/1992 vp ja PeVL 25/1993 vp).

Opintotukilaissa tarkoitettua asumislisää pidettiin valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin säätämisvaiheessa perusturvaetuutena pelkätään tuen saamisedellytysten osalta (HE 234/1991 vp). Tämä johtui siitä, että silloisen lain mukaan asumislisän määrän vahvisti valtioneuvosto, eikä tältä osin siten ollut kysymys toimeentulon perusturvan lakisääteisestä osasta. Asumislisän määrä on kuitenkin sittemmin säädetty voimassa olevassa opintotukilaissa (14 §), minkä vuoksi etuus on valiokunnan käsityksen mukaan tullut tältäkin osaltaan lakisääteisen toimeentulon perusturvan piiriin.

Aikuisopintoraha sen sijaan ei ole sisältynyt perusturvaetuuksien luetteloon. Tähän seikkaan ja myös vuonna 1992 valtiopäiväjärjestykseen väliaikaisesti lisätyn 66 a §:n voimassaolon aikaiseen kannanottoonsa (PeVL 14/1992 vp) viitaten valiokunta katsoo, ettei aikuisopintorahasta muodostu valtiosääntöoikeudellisesti merkityksellistä toimeentulon lakisääteistä perusturvaa koskevaa kysymystä.

Valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentin soveltamisen kannalta huomionarvoisia siten ovat sellaiset ehdotetut leikkaukset, jotka kohdistuvat opintorahaan ja asumislisään.

Opintorahan leikkaukset ovat joko 30 tai 120 markkaa kuukaudessa. Näistä pienempi leikkaus kohdistuu muualla kuin vanhempiensa luona asuvien 20 vuotta täyttäneiden tai avioliitossa olevien opintorahaan. Vanhempien luona asuvien ja alle 20-vuotiaiden opintorahaa leikataan 120 markalla tai, jos opiskelijan vanhemmat ovat 11 §:n 3 momentin tarkoittamin tavoin vähävaraisia, suurimmillaan 240 markalla. Viimeksi mainitussa ryhmässä opintorahan leikkaus voi joissakin tapauksissa muodostua vielä tätäkin tuntuvammaksi, koska esityksessä ehdotetaan vanhempien tulorajoihin nykyisin vaikuttavien sisaruskorotusten poistamista.

Asumislisän korvausprosentin alentaminen 75:stä 68:aan merkitsee enimmillään 89 markan suuruista kuukausittaista leikkausta; keskimäärin kysymys on noin 75 markasta.

Edellä todetut opintorahan ja asumislisän heikennykset opintorahan 30 markan leikkausta (11,1 §:n 3 kohta) lukuun ottamatta ylittävät sekä suhteellisesti että markkamääräisesti perusturvaetuuksien sellaisten heikennysten tason, jota perustuslakivaliokunta on vakiintuneessa käytännössään pitänyt sillä tavoin vähäisenä, että heikennykset on voitu toteuttaa ilman lepäämäänjättämismahdollisuutta. Kun lisäksi 11 §:n

1 momentin 3 kohdassa säännellyissä tilanteissa otetaan huomioon tälle opiskelijaryhmälle käytännössä erityisen merkittävän asumislisän leikkaus, ei näin syntyvän yhteisvaikutuksen vuoksi myöskään opintorahan kyseistä 30 markan heikennystä voida pitää mainituin tavoin vähäisenä. Lakiehdotus merkitsee kaikilta näiltä osiltaan sellaista toimentulon lakisääteisen perusturvan heikentämistä kuin valtiopäiväjärjestyksen 66 §:n 7 momentissa tarkoitetaan.

Kuten hallituksen esityksessä todetaan, opintorahan leikkaus kohdistuisi ankarimmin niihin opiskelijoihin, jotka vanhempien vähävaraisuuden perusteella saavat lain 11 §:n 3 momentin mukaan opintorahan enintään kaksinkertaisena. Perustuslakivaliokunta kiinnittää sivistysvaliokunnan huomiota siihen, että tällaiset yhteiskunnallisen tasa-arvon kannalta arveluttavat vaikutukset onnistuttaisiin lakiehdotuksen valiokuntakäsittelyssä ehkäisemään.

Edellä esitetyn perusteella perustuslakivaliokunta esittää kunnioittavasti,

että lakiehdotus voidaan käsitellä valtiopäiväjärjestyksen 66 §:ssä säädettyssä järjestyksessä ja

että se mainitun pykälän 7 momentin säännökset huomioon ottaen voidaan jättää lepäämään.

Helsingissä 8 päivänä kesäkuuta 1995

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa puheenjohtaja Häkämies, varapuheenjohtaja J. Koskinen, jäsenet Helle,

Jansson, Jäätteenmäki, Kallio, H. Koskinen, Kuisma, J. Leppänen, Nikula, Prusti, Puhjo, Rantanen ja Veteläinen sekä varajäsen Juurola.